

Sinesinde birçok tarihî Türk eserleriyle beraber Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin türbesini de saklayan Konya'nın umumî görünüşü.

Hazret-i Mevlânâdan Önce ve Zamanında K O N Y A

M. ZEKİ ORAL

KONYA MÜZESİ MÜDÜRÜ

ESKİ Konya'nın İstanbul'u Suriye'ye, dolayısıyla Avrupa'yı Asya'ya bağlayan tarihî yol üstünde olduğunu biliyoruz. Karadeniz'den Sinop, Sivas, Kayseri'den gelip Antalya'ya oradan gemilerle Filistin ve Mısır'a giden ikinci bir yol da Konya'dan geçirdi. Bu yolların içtimaî ve iktisadî önemleri tarihten önceki zamanlardan başladı, 19 uncu asra kadar devam etti. Ümit Burnunun dolaşılması, Süveyş Kanalı'nın açılması bu tarihî yolları ehemmiyetten düşürmüş oldu. Konya'nın geçirdiği tarihî safahat işte bu tarihî yollarla yakından ilgilidir.

Konya ve dolaylarında tarihten önceki devirlerin metrukâtı adetleri pek çok olan ve ekseriyetle eski yollar boyunca sıralanmış bulunan hüyüklerde bulunmaktadır. Eti ve Ön Eti çağlarında Konya'nın merkezi olan bugünkü Karahüyük ise bilhassa kayda şayandır. Bugünkü Konya şehrinin 7 kilometre Batı-Güneyinde bulunan Karahüyükte ve toprak üstünde Eti seramikleri bulunmakta idi. Bu sene yapılan hafriyatta

en üst katında sıkıştırılmış topraktan duvarları yapılmış ve yüzleri sıvanmış Eti evleri bulunmaya başladı. Hititlerden sonra Konya'ya hâkim olan Frikyalıların bu hüyükte izlerine rastlanmayışı, Karahüyükün -ilk Konya şehrinin- büyük bir yangın veya büyük bir tahribat neticesinde tamamen terkedilmiş olduğu kanaatini doğurmaktadır. Konya vilâyeti içinde ve Etiler zamanından kalma eserler pek çok ise de ekserisinin hüyüklerde ve toprak altında kalmış olduğu bol bol ele geçen seramiklerden anlaşılmaktadır. Ereğli'nin İvriz köyünde ve bu köyün Kızılarsaray mevkiindeki Eti kabartmaları, Beyşehir'in Fasıllar köyündeki Tanrı heykeli, Eflâton pınarındaki kabartmalar ile Karaman'ın Maden şehri köyü civarındaki Karadağ'da bulunan Eti kitabesi toprak üstünde kalmış olan Eti âbidelerinin başlıcalarını teşkil etmektedir.

Frikyalılar zamanında kurulduğu ilmi çalışmalar ve arkeolojik araştırmalarla artık bir hakikat olarak kabul olunan bugünkü Konya'nın, Frikyalılar zamanında ve

M. Ö. 7 nci asırda bir kuruluş devri yaşadığı şüphesizdir. Konya içinde ve Alâeddin tepesi denilen hüyükte yapılan araştırmalar zengin Friky seramikleri vermiş, ondan sonra taş devri eserlerine geçmiştir.

Büyük İskender'in Şark seferi esnasında Yunanlılar tarafından istilâ edilen Konya'ya Onbinler de uğrayarak 3 gün kalmışlardır. Kesenophon burayı Anabasis'te Frikyanın son şehri olarak kaydetmiştir. İskenderin haleflerinden Selefkoslara isabet etmiş olan bu belge Yunanlılardan sonra aradaki bazı kısa hâkimiyetlerden sarfınazar Romalılara geçmişti. Romalılar elinde iken Konyalılar Roma vatandaşlık hakkını da kazanmışlardı. Roma devrine ait lâhitler, sütun başlıkları, kornişler gibi mimarî parçalar bugünkü Konya şehrinin 2,5 - 3 metre derinliklerinde kalmışlardır. Herhangi bir kazıda bu derinliklere inilince Roma eserlerine raslanılmaktadır. Yalnız Konyanın Cedidiye mahallesinde ve takriben 0,50 - 1,5 metre derinliklerde ve Romalıların son devrine ait

bir saray bakiyesi ve zengin mozaik kalıntıları bulunmaktadır.

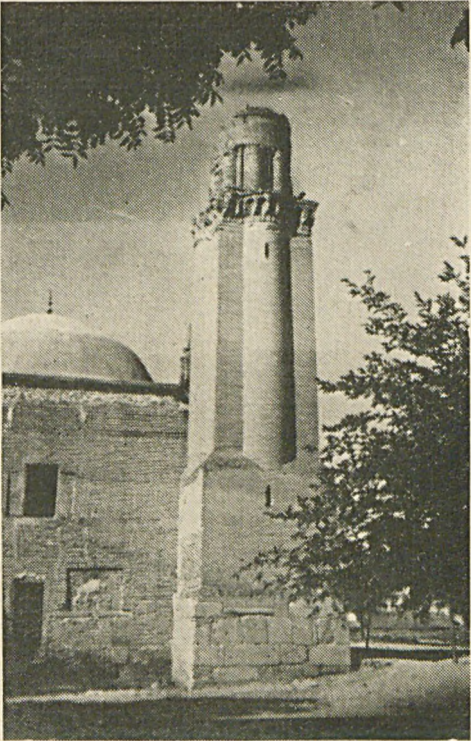
Daha milâdın ilk asrında Aziz Pavlos Hristiyanlığı neşr için Antalya'dan Anadolu'ya çıkmış, Eğridir'den Yalvaç'a oradan Konya = İkonyum'a gelmiş putperest Romalıların ve Yahudilerin şiddetli muhalefelerine rağmen telkinlerine devam etmiş, Konya'dan Listira'ya gitmiş orada bâzı kerametler göstermiş olmakla beraber birçok hakaretlere maruz kalmış idi. Listira'dan Derbi'ye giden Pavlos'un buralara yaptığı birkaç seyahat neticesinde Konya ve havalisinde Hristiyanlık tutunmaya başlamış, nihayet Konya Hristiyanlığın büyük şehirlerinden birisi ve bir aralık Patriklik merkezi de olmuştur.

Bizans devrinde Konya adı İkonyum, Koniye olarak görülmektedir. Uzun zaman Bizans hâkimiyetinde kalmış olan Konya şehrinde bu devrin metrukâtından bâzı mimarî parçalar ve kitabelerle M. S. 5 inci asra ait bir Katakomp müstesna kayda şayan bir şey kalmamıştır. Fakat Konya mülhakatında Roma ve Bizans devirlerine ait pek çok şehir, kasaba, köy, bina harabeleri, yüzlerce kitabe, heykel, kabartmalarla, mimarî parçalar vardır. Bunlardan toplanabilmiş olanlarla Konya'da Klâsik Eserler Müzesi kurulmuş olup, muhitin bu bakımdan zenginliği dolayısıyla yakın zamanda bu müze Türkiye'nin en cazip bir müessesesi haline gelecektir.

Milâdın 7 nci asrında İslâmlık zuhur etmiş; Arabistan, İran ve Turan'ı sarmıştı. İslâmlık ve Hristiyanlık ideolojileri çarpışıyordu. Şark âlemi Anadolu'yu ve bilhassa İstanbul'u ele geçirmek istiyordu. Çünkü İslâmiyetin büyük mübeşşiri İstanbul'un zaptı için teşviklerde bulunmuştu. Emevi-

Konyada İlk dersi Mevlânânın verdiği Karatay medresesinin cümle kapısı

Konya'da Hacı Hasan mescidi

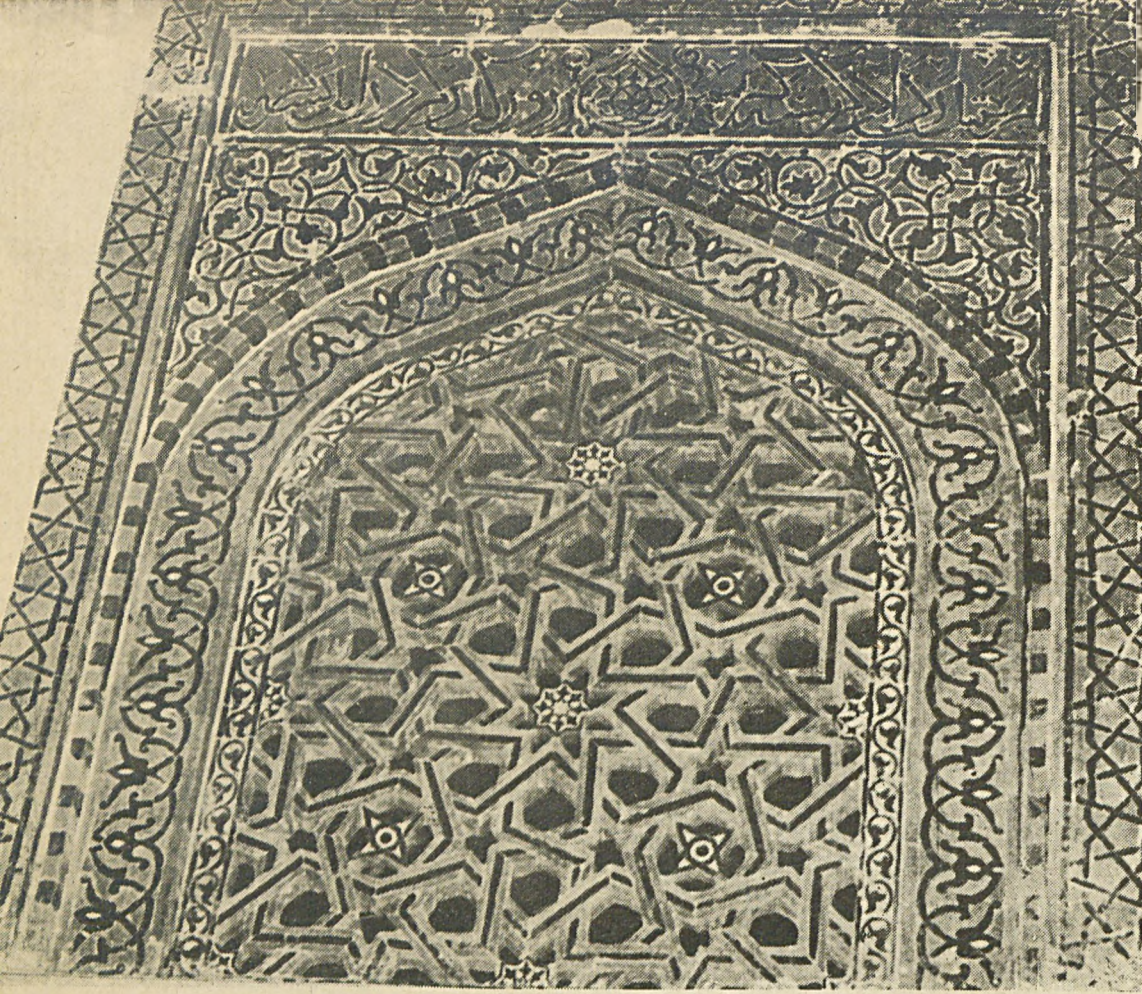
ler, Abbasiler, Anadolu'ya ordular göndermişler, zaman, zaman Anadolu'yu istilâya, İstanbul'u muhasara ve zaptetmeye çalışmışlardı. Türk boylarından Anadolu'ya saldıranlar da az değildi. Bu büyük emeller uğrunda uçlar kurulmuş, buralarda çalışan mücahit gazilerin silâh ve iâşe masrafları için gelir kaynakları olmak üzere büyük servetler bağlanmış, vakıflar yapılmıştı. Büyük Selçuk Devletinin büyük hükümdarı Tuğrul Bey zamanında uzun ve düzgün bir şekilde devam eden bu akınlar Gökçeöl sınırlarından başlamış, Anadolu'nun ortalarına doğru açılan vadiler boyunca devam ederek Anadolu'nun ortalarına kadar uzanmıştı. Alpaslan zamanında ise bu akınlar daha şiddetlenmiş, Sandık Bey kumandasındaki Türk kuvvetleri 1069 da Konya'yı vurmuşlardı. 1071 yılındaki o meşhur Malazgirt harbinden sonra yapılan sulhu da Bizanslıların bozması Anadolu kapılarını Türklere büsbütün açmıştı. Alpaslanın büyük kumandanlarından Artuk, Saltuk, Melik Danışment Ahmet Gazi ve nihayet Selçuk ailesinin ünlü kahramanlarından Kutul-

muş oğlu Süleyman ve kardeşi Mansur kumandasındaki Türk boyları dört taraftan Anadolu'ya hücum ettiler.

İşte Kutulmuş oğlu Süleyman kumandasındaki bu Oğuz boyları bir gün tere batmış atları, şimşek gibi parlayan kılıçları ile Konya'yı sarmışlardı. Konya'nın son Bizans valisi olan Martavkosta teslim olmaktan başka çare bulamamıştı. Konya'nın müstahkem mevki olan Gevale kalesi de kumandanı Romanos Makri'den alındı. Bu suretle ve 1077 yılında Konya ve çevresi Türklere geçmiş oldu. Konya'yı karargâh yapan Süleyman I. atının dizginini garbe çevirdi. Afyon, Kütahya, Eskişehir'den ta İznik'e doğru yürüdü. Anadolu'ya eskiden gelmiş, yerleşmiş olan Türkler bu yeni gelen ırktaşlarını iyi karşıyorlar ve onların başarılarına yardım ediyorlardı.

Anadolu'nun zaptı, Oğuz boylarının burada yerleşmesi ve nihayet Selçuk devletinin kurulması 1077 den 1085 e kadar devam etti. Bu yıllarda Anadolu'yu Haçlılara karşı korumak vazifesi de yeni sahiplerine düşü-

Sahip Atâ türbesinin bir sanat şaheseri olan çini penceresi

yordu. Anadolu'yu onlara mezar yaptılar. Bu seferler esnasında birçok hâdiseler, sonra Selçuk şehzadeleri ve beylerinin dahili kavgalarına sahne olan Anadolu'nun 1085 ten 1192 senesine kadar süren karışık günlerinde bile Konya servete, refaha kavuşmuş, imar ve inşaa faaliyeti başlamıştı. Bugün Alâeddin camii denilen değerli âbidenin temelleri 550 H. 1155 M. yılında atılmış, ağaç oyma sanatının en güzel örneklerinden birisi olan minberi ile çinili mihrabı ve kubbesi o zaman yapılmıştı.

rabı ve kubbesi o zaman yapılmıştı.

Selçuk hükümdarlarından Mesut I. zamanında başlayan ve oğlu Kılıç Aslan II. zamanında tamamlanan bu inşaata, Kılıç Aslan II. ataları ve evlâtları için bir de türbe ilâve ettirmişti. Anadolu Selçukîlerinin hükümdarları ve evlâtları bu türbede medfundurlar. Kılıç Aslan II. bu caminin yanında Selçuk sarayını da kurdurmuş, Konya artık Selçukîlerin payitahtı olmuştu. Konya'da içtimaî, iktisadî hayat süratle yükseliyordu. Kılıç Aslan II. nin torunları Keykâvus I. vefat etmiş, kardeşi Alâeddin Keykubat zamanında caminin genişletilmesi tamamlanmış, avlusuna bir de türbe yaptırılmıştır. Alâeddin Keykubat I. zamanında son şeklini almış olduğu için bu eserler hep Alâeddin camii, türbesi, köşkü diye anılmaktadır. Mimarlık yazı, çini, ağaç ve taş oymacılığı gibi tezyini sanatlar ve sözün kısası sanat tarihimiz için mükemmel bir kaynak olarak yaşayan bu eserler pek çok tahribata uğramış olmalarına rağmen yine kıymetlerini muhafaza etmektedirler.

1192 - 1236 yılları arasında Anadolu'da millî birlik kurulmuş, Konya, Konya olalı, üzerine güneş doğalı görmediği servetlere gark olmuştu. Bizanstan yeni alınan Anadolu'yu ana vatan yapmak gayesiyle uğraşan Selçukîlular, hükümdarından neferine, zengininden fakirine kadar büyük feragatle çalışıyor; yüzlerce cami, medrese, köp-

rü, çeşme, tekke yapıyorlar. Anayolları ker-vansaraylarla süslüyorlardı. Konya'nın bu yüce ikbali bu senelerde Hazret-i Mevlânâ'nın teşrifî ile bir kat daha parladı. Sultan ül-Ulema Hazretlerinin başkanlığında Anadolu'ya gelen Mevlânâ kafilesi Konya adını tasavvuf ve tefekkür tarihimizde ebedileştirecek; şair Pertev Paşa'ya :

Bununla şehri Konya fahreder İran-u Tûran'a

mısrâmı ilham edecektir.

Bu senelerde Konya'nın genel durumu hakkında en geniş bilgiler veren İbn-i Bibi nüshaları 618 H. 1221 M. yıllarında Konya şehrini şöyle anlatır :

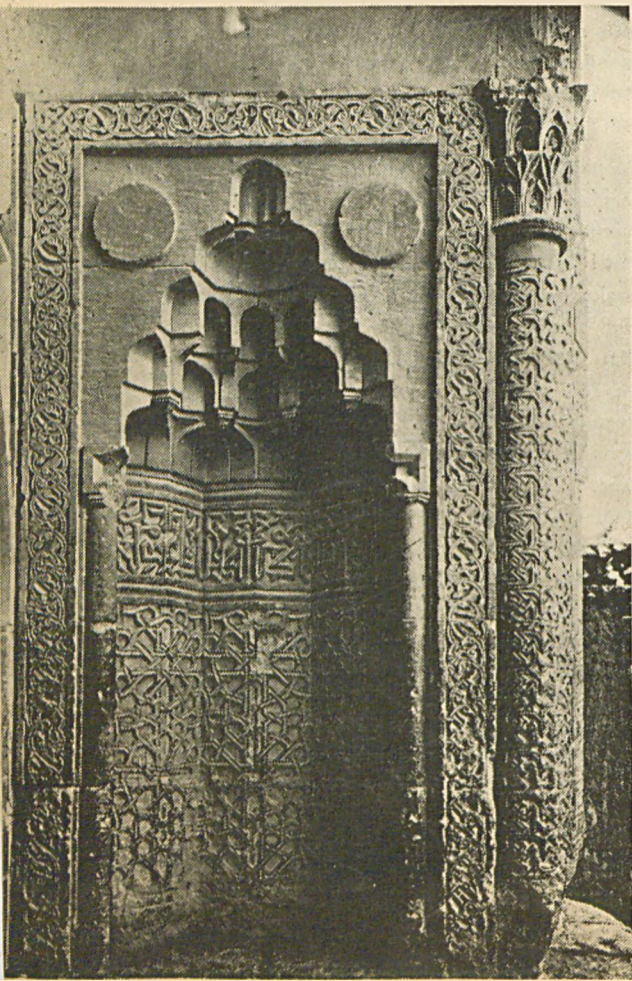
«Sultan Alâeddin bir gün lâcivert semalara doğan güneşler gibi yüz gösterdi. Seyyareler tutan, yeller gibi akıp giden atına parlak güneşler gibi bindi. Bu heyetten cihan heybet aldı. Sanki Süleyman Peygamber rüzgâra süvar olup geçmişti. Devlet uluları beyler ve serverler de bu gezide beraberlerdi. Hükümdar ansızın Konya tarafına baktı. Bir şehir gördü ki kullar ve mallarla bezenmiş. Enine boyuna bir günlük yol.. Bağlar, yemiş ağaçları, birçok mesire yerleriyle süslü... Zaman, mâtem tozlarını onun bostanları ve mesire yerlerinin üzerinden naz ve niyazla silmişti. Her tarafında sular akıyordu. Her yerden birçok kimseler gelmiş, Konya'ya ev yapmış, vatan tutmuşlardı. Yazık ki bu güzel yurt, Selçuk şairinin :

Veli burc-u barusu şehre göre,
Yoğidi ki öveydi her kim göre.

dediği gibi kale ve sur bakımından öğülme-ye değmezdi. Sultan ümerasına ve yakınlarına buyurdu ki : «Böyle ulu ve şanlı bir şehir ki dünyanın yedi iklim dört bucağından yüzlerce insan ona müteveccih olmuş, burada asayiş ve huzur bulmuş, günlerin acı tatlı hâdiselerinden kendilerini kurtarmışlardır. Böyle süslü, yeni gelinler gibi nazlı bir şehri kale gibi hil'atten mahrum bırakmak aynı hatâdır. Gerçi bizim, ciğerler yakan kılıçlarımız etraf için bir kaledir. Fakat ihtiyatsızlık akıllı işi değildir. Dünya bir karara dönmez, zaman hâdiseleri, göklerin aynaları keder gösterebilirler. Onun için bizim inayetimizin himmeti öyle icabetti ki az zamanda bir kale yapalım. İki yüzlü dünyanın külüngü ve devirlerin dönmesi onun temellerini bozmasın.» dedi. Etrafındakiler hükümdarın bu doğru reyine âferinler okudular. «Hüküm ve fermanlarınız başımızın üzerine» dediler. Sultan :

— Divanın eli çabuk muhasipleri, mühendisleri, bennaları, imaret şâhnaları, üstat mimarları, hâzık ressamı hazır olsunlar.. dedi.

Derhal hazırlandılar. Tekrar atlara bindiler. Beyler, ulular, serverler de beraber olarak şehrin dört tarafını gezdiler. Burçlarını ve bedenlerin yerlerini tayin ve kapıları resmederek hükümdara arzettiller. Alâeddin Keykubat dikkatle inceledi. Islah

Sahip Atâ camiinin emsalsiz kapı nişlerinden biri

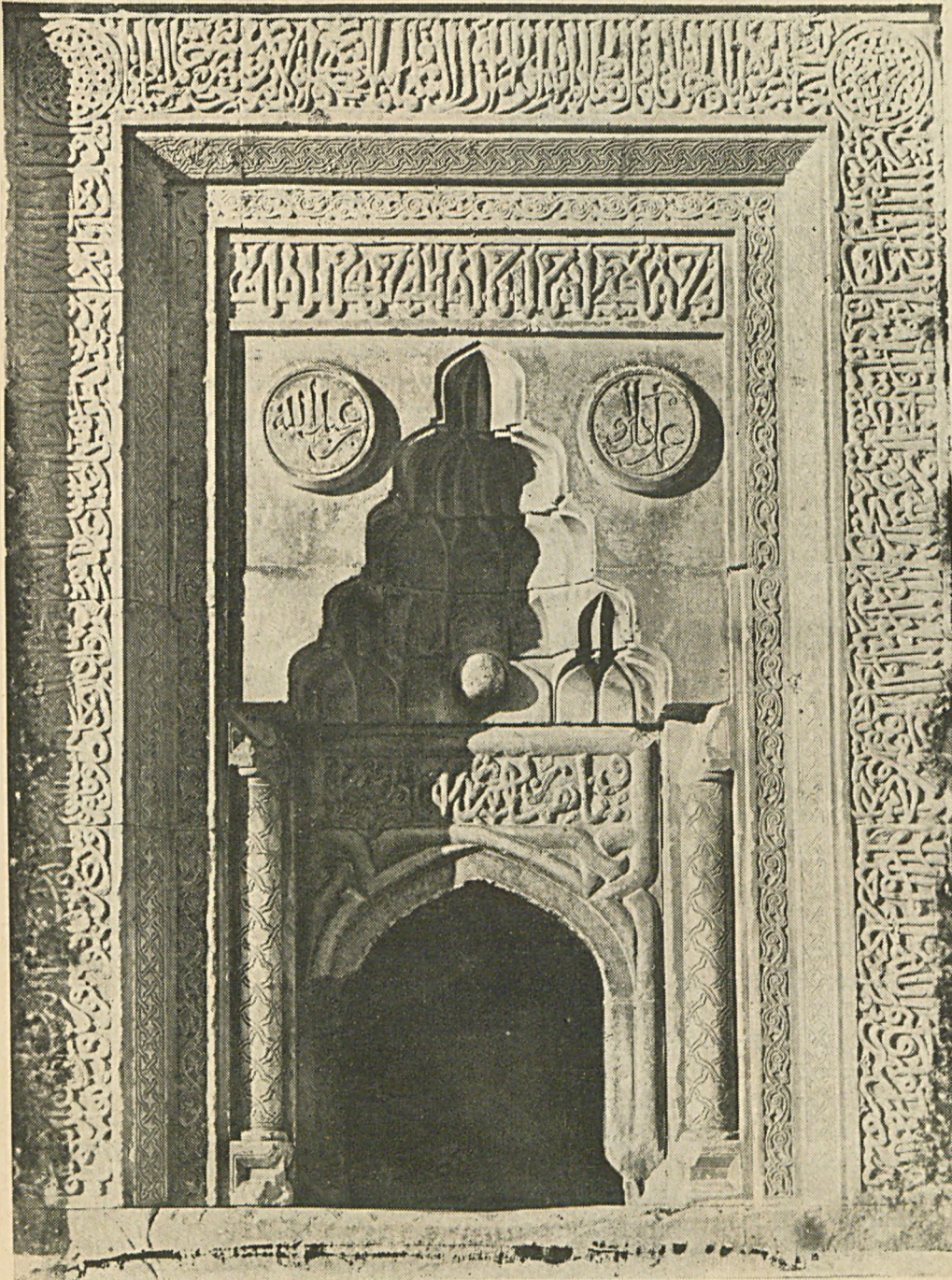
ve ikmal eyledi. Yapılacak kalenin arşın hesabıyla uzunluğu, genişliği ölçüldü. Eli çabuk muhasipler ve yazıcılar çoklukta denizleri hesap ederlerdi; azlıkta ise nakirî kıtmîrden ayırırlardı. Bu kalenin ne kadar masrafla yapılabileceğini hesap ederek huzura götürdüler.

Bennalar, imaret şahlıları ve kâtipler işi üzerine aldılar. O zaman bütün hesaplar Divanda, defterlere yazılır, Sultan malı telef olmazdı. Hükümdar kalenin dört kapısı ile birkaç muteber burcunun hassa malından yapılmasını, geri kalan yerleri de kudretleri nisbetinde Beylerin yaptırmasını emir buyurdu. Herkes yekdiğeri ile yarış ederce-sine işe başladı. Burçlar, bedenler süratle yapılmıya, ak mermerden türlü tasvirlerle süslenmeğe başladı. Ayrıca âyetler, hadisler ve hikmetli sözlerden, şehname beyitlerinden kitabeler kazdırdılar. Bu arada hüküm-

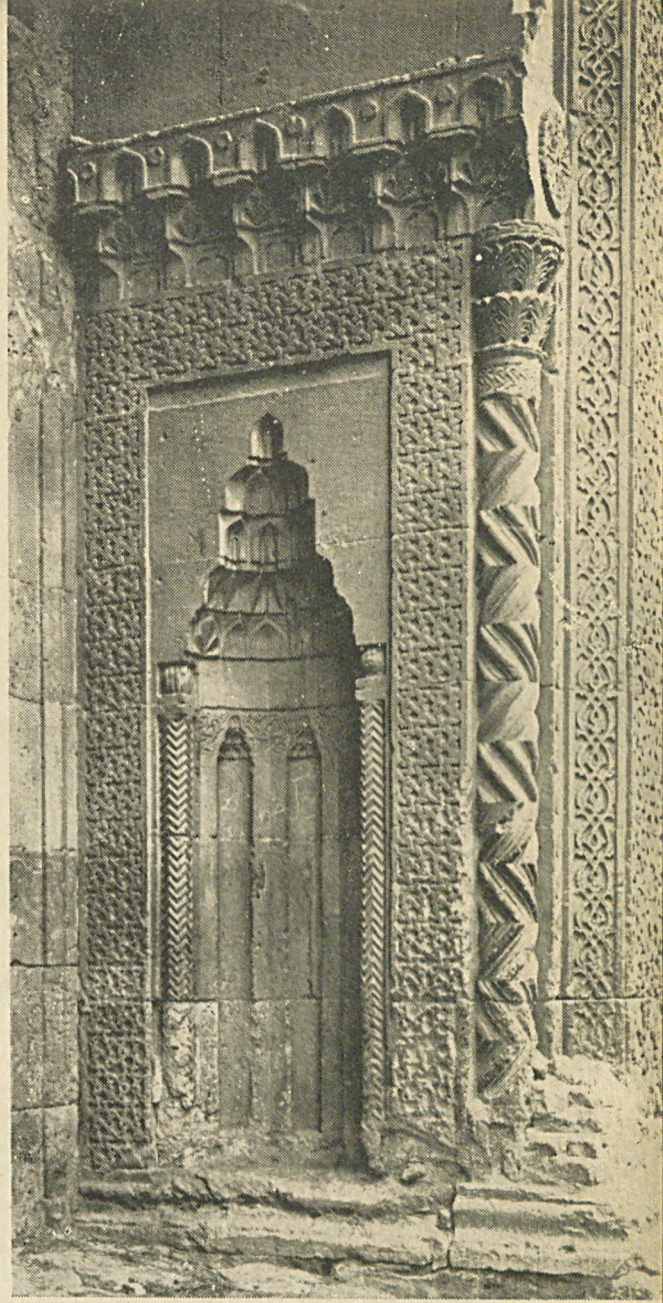
dara haber verdiler. Atına bindi inşaatı gezdi. Yapılan işleri beğendi. «Kendi Elkabı kapılar ve burçlar üzerine altın satırlarla yazıldığı gibi her kim hangi burcu yaptırmış ise o burcun üzerine de o kimsenin adı öyle yazılsın. Onların şükranlı çalışmalarından asırlar sonra eserler kala» diye ferman buyurdu. Yine bugünlerde Konya'daki Selçuk sarayından başka Kayseri'de Kubadiye sarayları inşa olundu. Ayrıca Alâeddin sıfatına izafeten ve kış günlerinde oturmak için bugünkü Alâiye'yi yaptırdı.

Alâiye ile yaz günlerini geçirdiği Konya ve Kayseri arasında bir de Keykubat adıyla anılsın diye Kubadâbad saraylarını yaptırdı. Kayseri'nin Meşhet ovasında toplanan Selçuk orduları Akdeniz sahillerine, Kıırma Anadolu'nun şark taraflarına sevkolunuyor. Zaferden zaferine koşuyorlardı.

Sultan-ül Ulema hastalanmıştı. Alâed-

Sahip Atâ camiinde, kapı yanındaki çeşmelerden biri.

Konyada Sırçalı medresede bir kapı nişi

din Keykubat ziyaretine gelmiş, ona âcıl şifalar dilemişti. Sultan-ül-Ulema bu marcdan kurtulamıyacağını bildirdi. 3 gün sonra cuma günü kuşluk vakti, 18 Rebiül-âhır 628 H. 12 Ocak 1231 M. de vefat etti. Büyük bir cenaze merasimi yapıldı. Matem tutuldu.

Yüksek yaradılışlı insanlardan olan Hazret-i Mevlânâ daha çocukken zekâsı ile emsali arasında temayüz etmiş, Belh'den gelirken uğradıkları yerlerde ziyaret etikleri büyüklerden onun fitrî hususiyetlerini sezenler :

— Bir yıldızın peşinde güneş gidiyor, gibi sözlerle duygularını açıklamışlardı. Babası onu hem okutuyor hem de riyazete ve ibadete alıştırıyordu. Esasen Mevlânâ'nın muhiti sofiler ve âlimlerle dolu idi. Din ve ahlâk bakımından gayet saf ve sağlam bir muhit içinde yetişen Hazret-i Pîr'e babası (Hüdavendigâr) diye hitap ederdi. Etrafındakiler de onun sanihasına hayrandılar. Konya'ya geldiği vakit 22 yaşlarında bulunuyordu. Tahsiline devam etmesine rağmen babası ölünce etrafındakiler onu Şeyh ve müftü tanımışlardı. Fakat Mevlânâ tahsilini ve sülûkünü henüz tamamlamamış idi. Sultan-ül-Ulema'nın Belh'deki dost ve mürit-

Konyada Selçuklular devri şaheserlerinden ince minarenin cümle kapısı

lerinden ve kemal ehlinden olan Seyyit Burhaneddin Tirmizi - Sultan-ol-Ulemanın mânevi işaretiyle - 629 da Konya'ya geldi. Mevlânâ'yı aradı. O, Karaman'a kayınpederinin yanına gitmişti. Mektup yazdı, Konya'ya gelmesini bildirdi. Belh'de daha küçükken Mevlânâ'dan ayrılmış olan Seyyit Burhaneddin Muhakkık Tirmizi onu yetmişmiş, serpilmiş, 25 yaşına gelmiş görünce pek memnun oldu. Mevlânâ onu babasının yerine koyarak 9 sene hizmet etti. Herkesin gönlünden geçeni bildiği için Tirmizi'ye (Seyyid-i Sır-dan) derlerdi. Hazret-i Mevlânâ bu üstadı ile istişare ederek tahsil için Haleb'e, sonra Şam'a gitmiş, zamanın en değerli âlimlerinden icazetnameler alarak Konya'ya dönmüştü. Hazret-i Mevlânâ zamanının maddî ve manevî ilimlerini tahsil etmiş hakikaten kıymetli bir âlim olmuştu. Kendisine Şark ve Garbın Müftüsü, İmam,

Mevlânâ demeğe hak kazanmıştı. Üç oğlu, bir kızı vardı. Medreselerde ders okutuyordu. Konya maarifinde büyük bir şöhretti. İşte bu sıralarda Konya'ya Bedreddin Muslihda bir medrese yaptırdı.

Bugün Konya'nın Gazi Alemşah mahallesindeki Sırcalı Medrese budur. Kitabesine nazaran 640 H. 1242 M. yılında Selçuk vezirlerinden Bedreddin Muslih tarafından İmam-ı A'zam Fıkhi okutulmak üzere yaptırılmıştır. Eyvanın önü, açık bir avlu şeklinde olan medrese tiplerindendir. Avlunun etrafı koridorla çevrilmiş olup oda kapıları bu koridora açılır. Medresenin muhteşem kapısı, kapı nişleri, kubbe örgüleri hakikaten görölmeğe değer bir eserdir.

Hazret-i Mevlânâ, Şam'da tahsilde iken bir gün Şems'in kendisine yaklaşarak «Benni teni ey adamlar sarrafı» diyip kaybolu-

verdiğini menakipler yazarsa da Şems'in, Mevlânâ'yı araması sebepleri arasında Nefahat-ül-Üns tercümesindeki şu kayıt zikre şayandır.

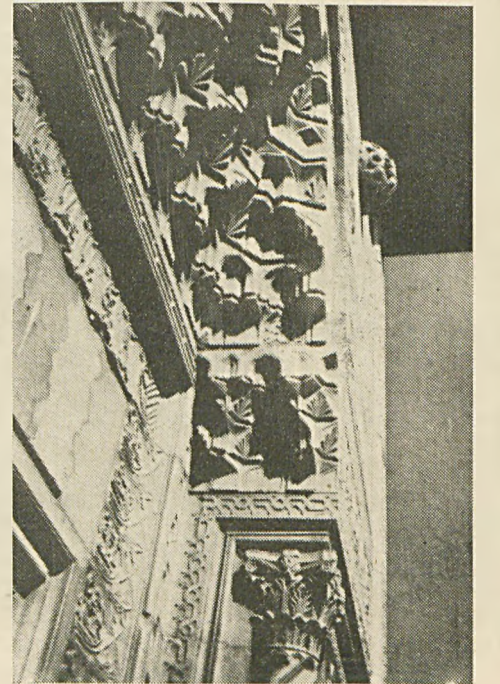
«Şems'i Tebrizî ile İbrahim Irakî Hazretleri Baba Kemal Hocanti'den tasavvuf dersleri alırlardı. Erbab-ı kalemde olan İbrahim Irakî Mükâşefelerini birer birer yazıyor ve hocasına okuyordu. Müridinin bu inkişafından memnun olan Baba Kemal bir gün Şems'i Tebrizi Hazretlerine sordu :

— Bak oğlum arkadaşın İbrahim duyuslarını, sezislerini kaleme alıyor ve bize okuyor. Size hiçbir şey sâni olmuyormu?

— Bana da birçok şeyler sâni olmaktadır. Fakat ben bu hicap diline çekemiyorum, demesi üzerine Baba Kemal Hocanti :

— Oğlum Cenab-ı Hak sana öyle bir dil verecektir ki senin uslûba çekip ifade edemediğin keşifleri, İlâhî sırları o kemaliyle yazacaktır, demişti. Şems-i Tebrizî derslerini tekml ettikten sonra «Bana dil olacak, benim yazamadığım Hakayık-ı ilâhiyeyi kemaliyle yazacak kimdir?» diyerek seyahate çıkmış Orta Zamanın ilim ve medeniyet merkezlerindeki büyük sofilerle görüşmüş ise de hiçbirinde kendisiyle konuşmak istidadı bulamamış nihayet 26 Cemad-ül-ahır 642 cumartesi sabahı Konya'ya gelmiş ve Hazret-i Mevlânâ ile görüşmüştür.

Şems aslen Tebrizli Melikdat oğlu Alinin oğludur. Hal ve keşif sahibidir. Musa ve İsa meşrebinde bir zat olup menakiplerde hal tercümesi ve birçok keşif ve kerametleri yazılıdır. Kuran-ı Kerim ahkâmını ve Peygamberimizin Sünnetlerini tamamen benimsemiş bir müslümandır. Makalâtında «Hazret-i Muhammed'in en küçük bir hadisi dünyanın en büyük kitaplarından daha üstündür» demektedir. Hazret-i Şems, Konya'da Mevlânâ ile görüştü. Maddî ve manevî

Karatay medresesinin cümle kapısındaki zarif istalâktitler.

ilimlerdeki geniş vukufunu anladı, kendisi ile görüşebilecek kudret ve ehliyetle gördü. Sohbete başladılar. Şems Mevlânâ'nın okuduğu, okuttuğu kitapları elinden aldı. Ona kâinat kitabını sundu. İlâhî sırları açtı. Hazret-i Mevlânâ medreselerdeki vazifelerini bırakarak ilâhî aşk ve cezbe içinde yaşamağa başlamıştı. 20 Şevval 643 de Şems, Konya'dan kayboldu. Mevlânâ, Şems'in ayrıldığına dayanamadı hep onu arıyordu.

Şems 644 yılı Muharrem ayının sonunda tekrar Konya'ya geldi. Mevlânâ ile görüştüler. Aylarca konuştular. 21 Şaban 644 de Şems tekrar Konya'dan ayrılarak Şam'a gitti. Hazret-i Mevlânâ oğlu Sultan Veled ile bir heyet göndererek Şems'in Konya'ya gelmesini rica etti. Şems'in bu gelişi de Konya'da bâzı dedikoduları mucip oldu. Nihayet 645 Recebinin sonunda Şems tekrar kayboldu. Artık ebediyen bulunamayacak olan Şems'in hasreti ile yanıp tutuşan Hazret-i Mevlânâ en garibâne ve âşıkane gazellerini yazıyordu.

Hazret-i Mevlânâ bir gün adamlarıyla otururken içeriye bir kişi girdi. Ve Hazret'e hitap ederek «Şems sağdır» dedi. Hazret-i Mevlânâ derhal cübbesini çıkararak bu adama hediye etti. O çıktıktan sonra yanındakiler :

— Efendimiz, o adam yalan söyledi. Şems sağ değildir. diyince Hazret-i Mevlânâ «yalan olduğunu bildiğim için hırkamı verdim. Sağ olsaydı canımı verirdim» dediğine

göre Şems'ten artık ümidini kesmiş olduğu anlaşılmaktadır. Şems'in öldüğüne bir türlü inanamayan o büyük dost :

**O ebedî diriye kim öldü dedi;
O ümit güneşine kim öldü dedi;**

mealinde gazeller yazdı. Bu senelerde Konya muazzam eserlerle süslenmekte idi. Bunlardan başlıcaları bir mesçit ve türbeden ibaret fakat çinileri, ağaç oyma kapı ve pencere kanatlarıyla Selçuk sanatının bir incisi olan Beyhekim mescidi ve Ulaşbaba türbesidir. Ulaşbaba türbesi Selçuk tuğla işçiliğinin en güzel örneklerinden biridir.

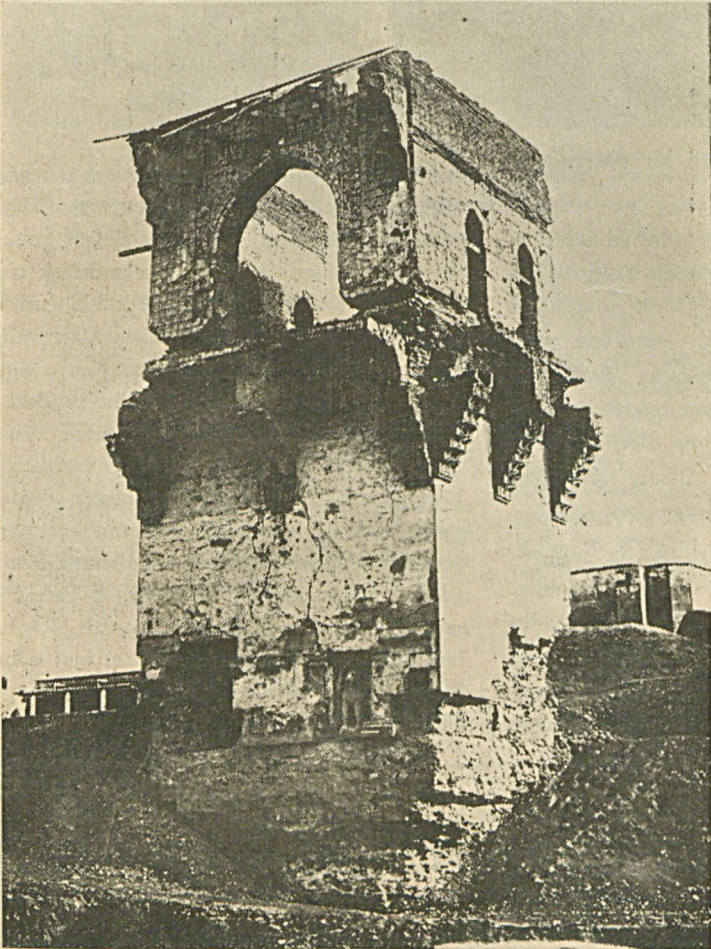
649 H. 1251 M. yılında Selçuk vezirlerinden ve hayır sahiplerinden olan Karatay tarafından yaptırılan Medrese ki bugün «Karatay Medresesi» diye meşhurdur. Türk mimarisi, çiniciliği, mimarî tezyinatı ile Türk sanatının bir şaheseri olarak yaşamış olan bu medresenin cümle kapısı, büyük salon kubbesi, eyvanı, Karatayın mezarı bulunan kubbeli odası mevcut olup diğer aksamı yıkılmıştır. Bu güzel eser zeminden kubbесinin en yüksek noktalarına kadar çinilerle süslenip tamamlandığı zaman Hazret-i Mevlânâ davet olunmuş ve teberriken ilk dersi okutmuştu.

Sahip Atâ camii ve medresesi de Karatay'dan 7 sene sonra yani 656 H. 1258 M. yılında yapılmıştı. Hânıkah ve türbe kısımlarının kitabelerine nazaran 678, 682 yıllarında ilâve edildikleri anlaşılmaktadır.

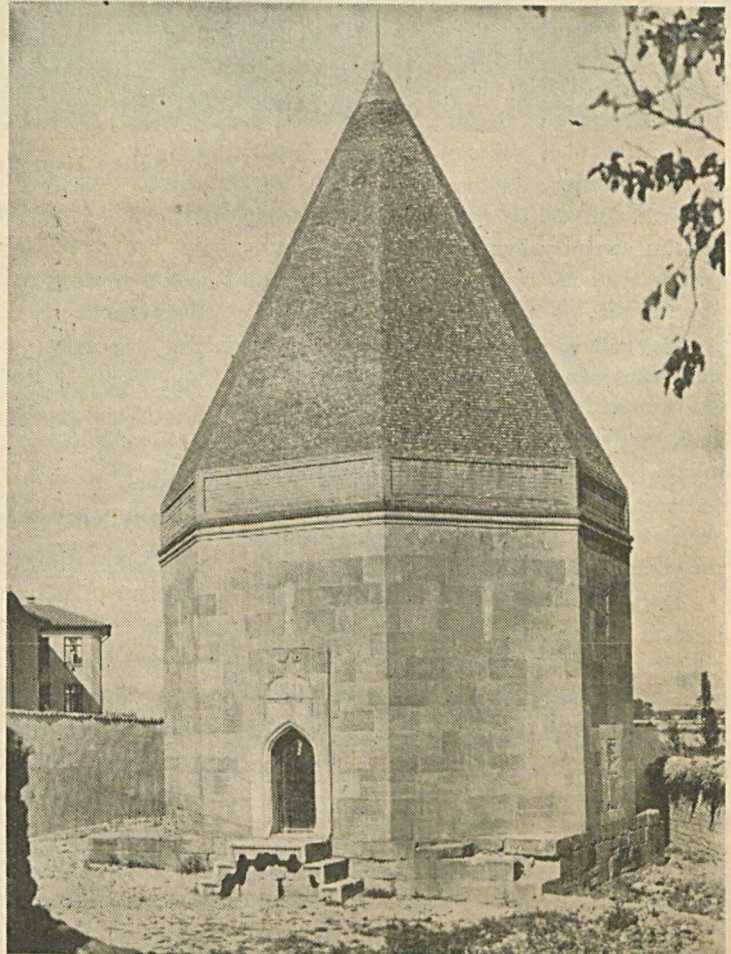

Konyada Selimiye camii

Sahip Atâ camii bugün Lârende caddesindedir. Eskiden Konya kalesinin Lârende kapısı karşısında olduğunu yine eski kayıt-

Alâeddin köşkünden bugüne kalan kısım

Konyada Ulaşbaba kümbedi

lardan öğreniyoruz. Medresesi tamamen harap olmuş arsası kalmıştır. Cami de muhtelif tamirler ve tadiller görmüş, genel vasıfları değiştirilmiş ise de bugün bütün ihtişamı ile ayakta duran cümle kapısı, çinili mihrabı dünyanın hayranlığını üstüne çekmekte, Konya'nın başlıca turistik cazibelerinden biri olarak yaşamaktadır. Sahip Âtâ türbe ve hânıkahı da Türk sanatı bakımından emsalsiz eserlerdir. Türbenin çinileri, çinili penceresi Anadolu'da eşi bulunmıyan kıymetlerdir.

Sahip Âtâ, Fahreddin Ali Konyalı Hacı Ebu Bekir oğlu Hüseyin'in oğludur. Selçuk devletinde uzun zaman vezirlik, başvezirlik yapmıştır. Mal ve servet sahibi olduğu kadar hayır hasenat sahibi bir zattır. Bugün Konya'da İshaklıda, Kayseri'de, Iğın'da ve başka yerlerde 20 kadar cami, türbe, meşcit, kervansaray, medrese gibi eserleri mevcuttur. Sahip Âtâ'nın vakıflarında kendisine maaşlar bağladığı meşhur bir mimarı da vardı. Eserlerine Kelûk Bin Abdullah olarak imzası kazılan bu meşhur sanatkâr gönlünün vecdini kubbe, duvar, mihrap, minber, yazı, motif olarak taşlarda ebedileştirmiştir.

Osmanlı devrinin Koca Sinanına benzeyen bu yüce sanatkârın sanat aşkından doğmuş, yaşayan, nefes alan şaheserlerinden birisi de Konya'daki İnceminare = Dar-ül-Hadistir. Bu da Sahip Âtâ eseridir. Sahip Âtâ bu eserini yalnız Hadis ilimleri okutulsun diye 662-663 H. 1263 - 1264 M. yıllarında yaptırmıştır. İnceminarenin talebe ve müderris odaları ile yanındaki mescidi yıkılmış, bugün minarenin 1/3 kadar bir kısmı ile büyük kubbesi ve eyvanı mevcuttur. Bu asrın tipik eserlerinden birisi de Hoca Hasan camiidir. Hoca Hasan camii Erkek Lisesinin arka tarafında yol üzerindedir. Minaresi, menşur murabbai içine resmedilmiş bir üstüvane şeklinde düşünülmüştür.

Selçuk vezirlerinden Muineddin Süleyman Pervane, ailesi Gürcü Hatun, Alemüddin Kayseri ve başkaları, bir mangırla bir ekmek aldığı, bir dirhem 120 mangır olduğu o devirde 160.000 dirhem-i Sultanî ile

Sultan Hanı Camiinden bir görünüş

işe başlayarak Hazret-i Mevlânâ'ya bir dergâh yaptılar. Bugün bir ekmek 30 kuruş olduğuna göre : $30 \times 120 \times 160000 = 5.760.000$ lira harcanmış demektir. Dergâhın yeşil kubbe kısmı Selçuk mimarı Bedreddin Tebrizi'nin yaptığı inşaattan bakiye kalmıştır. Mescit ve semahâne ve diğer kısımlar Kanuni devrinde mimar Sinan tarafından Osmanlı tarzında yeniden yapılmıştır.

Hazret-i Mevlânâ için Selçuk mimarlarından Abdülvahit Bin Selim tarafından çizilen Konyalı Genek oğlu Hüsameddin Mehmet tarafından yapılan sanduka üzerindeki yazılar, motifler bakımından Türk sanatının ölmez eserlerinden birisidir. Şimdiye

kadar birkaç yerde neşredilmiş olan bu sanduka hiç kimse tarafından daha hakkiyle ifade edilememiş, hattâ sandukayı yapan Hümmüddin Mehmed'in adından bile bahs olunmamıştır. Bu değerli ustanın adı sanduka üzerinde şöyle yazılıdır :

Amelc Hümma-üd-din Mehmed bin Genekül-Konovî.

Türkçesi (Konyalı Genek oğlu Hümmü-üd-din Mehmet yapın) demektir. Muhtelif Selçuk kitabelerinde ve vakfiyelerde geçen Genek adı hakkında ayrıca bir tetkikatımız vardır. Osmanlı devrinde bu muhteşem sanduka Sultan-ül-Ulema'nın kabri üstüne kaldırılmış Mevlânâ'nın kabrine de mermerden bir sanduka yapılmış ve üstüne Osmanlı hükümdarlarının gönderdikleri Puşideler örtülmüştür.

Sultan-ül-Ulema'nın üstüne alınan ve diğer kabirlerin hepsinden çok yüksek görünen bu sanduka için halk, ilme hürmeti telkin eden güzel bir tevcih yapmış ve : «Hazret-i Mevlânâ ilmen babasından yüksek olduğu için cenazesi gelirken oğlunun ilmine hürmeten babası Sultan-ül-Ulema kabrinden ayağa kalkmıştır.» demişlerdir.

Yazımıza Hazret-i Mevlânâ'nın Konya hakkında söylediklerini muhtasaran buraya dercederek son veriyoruz :

Hazret-i Mevlânâ zaman zaman buyururlardı ki «Bundan sonra Konya'ya Evliya şehri diyiniz. Zira Konya'da doğan çocuk veli olur. Sultan-ül-Ulema'nın mubarek cismi, evlât ve ahfadı bu şehirde kaldığı müddetçe burada harp olmaz. Düşmanları galip gelemmez. Nihayet helâk olurlar. Konya âhir zaman âfetlerinden de mahfuz kalır. Bazan harap olur, eksilir. Fakat tamamen viran olmaz. Zira maddî ve manevî varlığımız Konya'dadır. Amma son zamanlarda devlet sahibi yüce bir kimse gelecek, anın zamanında türbem ziyade mamur ve makamım Konya şehrinin ortasında olacaktır. O zamanın halkına Mesnevî mürşitlik yapacak, insanları tamamen bizim sözlerimize âşık olup dillerine vird edinecekler ve onunla amel edeceklerdir.»

KENDİ KENDİSİYLE SULHA VARMIŞ İNSAN

Bir gün yolda iki kişi kavga ederlerken birisi diyor ki : Bir söyle, bir işit ! Bu sözü duyan Mevlânâ, derhal yanlarına gidip o adama : Ne söyleyeceksen bana söyle, benimle kavga et diyor, bana bin söyle, bir bile işitemezsin !

Kavga edenler, bu sözü duyunca Mevlânâ'ya saygı göstererek barışıyorlar.